

A RÖGTÖNZÉSEK ÉVADJA

2007 közepére a magyar gazdaság egyértelműen túljutott a megelőző év közepén csúcsodó bizalmi válságon. Az országgyűlési választások előtt az EU felfüggesztette a magyar gazdaságpolitikáról szóló konzultációkat, május-június bizonytalansága pedig a befektetőket a magyar állampapírok közel 40%-ának eladására készítette. Gyengült a forint és a gazdasági iránymutatást általánosságokban mozgó és ellentmondásokkal terhes dokumentumok pótolták. 2006 augusztusában azonban megjelent a konvergenciaprogram, ami immár valós számok és komolyan vehető előrejelzések mentén vázolta fel a következő évek pályáját. Ez ugyan – különösen mértékeit és ütemezését tekintve- köszönő viszonyban sem volt a választási kampányban hangoztatottakkal és az előző évben meghirdetett ötéves adócsökkentési programmal. Például az államháztartás kiigazítása nem a kormányközeli elemzők által még a második forduló után is sugallt 1 százalékpontos mértékben, hanem annak háromszorosán indult be, még hozzá évközi intézkedésekkel, ami a bevételi és a kiadási oldalt is érintette. Ez belföldön elbizonytalanodást jelentett, de a nemzetgazdasági egyensúlyromlás megállt. E programot és 2006 decemberi, majd 2007 áprilisi korszerűsített változatát a piacok és a külföldi intézmények kedvezően fogadták. Az ország kikerült a közvetlen finanszírozási veszélyzónából, bár sérülékenységét minden elemző továbbra is a világ élvonalába sorolta/Törökországgal és Dél-Afrikával együtt/.

2007 első hónapjaiban folytatódott a 2006 őszi irányzat, vagyis a gazdaság nagyjából és egészében a kormányzat által szükségesnek vélt irányba mozdult. A növekedés és a deficit tekintetében az előrejelzett pályán haladunk, az infláció tekintetében a pénzügyminiszter épp a tavaszi konvergenciaprogram időszerűsítésekor módosította az inflációs célkövetés sarokponti számát 6,2%-ról 7,5%-ra. A cégeknél a bérek reálértéke megmaradt, és hasonló irányzat rajzolódik ki a közszférában is/igaz, ennek másik oldala a 2007 májusára az uniós átlagot elérő munkanélküliségi ráta/.

A piacok bizalmának visszatérése azzal függ össze, hogy megszűnt a 2001-2006 közt folytatott ráolvasásos gazdaságpolitika. A döntéshozók immár makroadatokon mérhető módon is változtattak a gyakorlaton. A javulás tényének elismerése mellett a kiegyensúlyozottság azt is megköveteli, hogy ne engedjünk annak – a közszereplőktől gyakran hallható- csábító fölvetésnek, ami szerint immár túl is lennénk a nehezen, további fájdalmas intézkedésekre nem lesz szükség. Utóbbi ugyan – egyebek mellett a kiszámíthatóság érdekében – üdvös lenne, de nem jelezhető előre.

A hosszú elemzést rövidre fogva ez abból adódik, hogy a megelőző háromnegyed év javulása döntően egyszeri, megismételhetetlen tényezők eredménye. Ezek közé tartozik az infláció felpörgetése és a közterhek teljes körének érezhető emelése, a behajtás – önkényes elemeket sem nélkülöző- szigorítása. Márpedig az infláció bizonyára nem növelhető évről-évre 3-4 százalékponttal 2008-ban majd ismét 2009-ben is, különösen egy konvergenciaprogram keretében nem. Igaz, a kormány már 2006 júliusában föladta a gazdaságpolitika tájolási pontját és a várakozások egyberendezését is szolgáló euró-bevezetési céldátumot. Az azonban nem kétséges, hogy uniós tagállamként nem folytathatunk tetszőleges gazdaságpolitikát, így inflatórikusat sem. És az se kérdéses, hogy a már ma is skandináv szintű elvonásokat a nyitott tőkemérleg mellett nem lehet tovább fokozni, se közvetlen se közvetett eszközökkel, mert az a tőkemenekülésre vezetne.

A kiút megvalósításához egyfajta vízióra lenne szükség. Ez nem képzelgést jelent, hanem a nagy cégek stratégiai tervezésének alapelemét, a „mely piacon vagyunk és hol akarunk lenni, miképp érjük el ezt és mikora” értelmében. Utóbbiból adódna a részletes terv, ezt követné a megvalósíthatósági tanulmány, a finanszírozási keret és az ütemezés. Aki olvasta a felzárkózási program három változatát és a többi kormányzati anyagot, nem kételkedhet abban, hogy ilyen terv operatív értelemben nincs. Értelmszerűen még kevésbé van ilyen terve az ellenzék erőinek. Részben azért, mert a közigazgatás a maga szaktudásával nem az ő kérdéseikre válaszol, részint azért, mert a múlt kódéba vesző nemzeti konzultáció óta inkább csak különféle, részben a jövő általános kérdéseit kibontó vitákra, semmint távlati programalkotásra futotta.

Ha nincs vízió, vagy ami van, az nem bírja sem a szélesebb szakma, se az érintettek támogatását, akkor nehéz az előrejutás. A 2006 júliusára újjáalakult kormányzatnak az egyes részterületeket érintő, ám konkrétumaiban kiérleletlen és euró híján a makroegyensúly szempontjával egybe nem hangolt kezdeményezései, így a közigazgatás átszervezésére, az egészségügy és a felsőoktatás ésszerűsítésére, vagy akár szabályalapú költségvetési politika bevezetésére irányulóak rendre elakadtak, kisiklottak, vagy a megvalósulás folyamán jelentős késedelmet szenvedtek. Az egészségügyi reform anomáliáit e cikk megfogalmazásakor már a kormányfő is bírálóan említette, az állampénzügyek megrendszabályozását célzó intézkedéseket pedig az államreform bizottság vezetője csak 2009-re ütemezte. A hasonló információk tetszés szerinti sorolása helyett a példálózó felsorolás is érzékeltetheti, hogy a bürokrácia számára nem maradt más, mint a rögtönzés, különösen pedig a 2007-2009 évekre nézve. Cselekedni ugyanis addig is kell, míg a nagy kérdések magas szinten eldőlnék.

Ebből a helyzetből adódik a jelen és a jövő azon meghatározó vonása, ami a közterhek magas szintjénél, a magas kamatoknál és a meglóduló inflációnál is kedvezőtlenebb a vállalkozói szféra számára. Rögtönözni ugyanis nem lehet kiszámítható módon.

Nem titok, hisz mind a nagy cégek, mind a kicsik kikérdezése számtalanszor igazolta, hogy a hazai terepen működő vállalkozások legfontosabb kockázati tényezője a mai napig tartóan nem a piac, a verseny kiszámíthatatlansága, hanem maga az állam. Az állam legalább három területen nem tudja teljesíteni alapfunkcióit/ezért megítélésem szerint bonyodalmasabb feladatokkal felruházni ugyan lehet, de nem igazán érdemes/. Egyfelől nem képes a közrend fenntartására, amikor „amúgy” nincs békeidő. Legyen szó labdarúgó mérkőzésről vagy újabban a pénzügyekről. A rendfenntartás megrendült helyzetét és a normákat gyakran nem követő magatartását legfelső helyen is bírálják. Másodszor nem érvényesülhet a jogrend, még kevésbé az alkotmányosság, hiszen az a szabályok kiszámíthatóságát, a késedelmes fizetéstől és a visszamenőleg kirótt terhektől való tartózkodást is jelentené. Végül az állam pénzügyeiben továbbra sem érvényesül az intézményesített fegyelem. A magyar közigazgatás 1.5 százalékponttal drágább az EU átlagnál, 3%-kal Szlovákiánál, a működési költségek túllépése egyes években 3-400 Mrd-ot is elért. A hiány újratermelését megakadályozó intézkedésekről sok szó esett, kevés került a törvénykezés elé.

Ebben a helyzetben a münchhauseni megoldást a gazdasági növekedés élénkülése jelenthetné, hisz akkor nagyobb össztermékből ugyanakkora hiány kevesebb

százalékpont lenne. De erre- immár 2002 óta- hiába várunk. A növekedés végeredmény, nem elhatározás vagy előrejelzés kérdése. Mint Erdős Tibor akadémikus 2006-ban megjelent vaskos kötetében igazolta, nálunk a reálisab várható érték 3% alatt van, nem pedig a dupláján, ahogy a társadalom és a közélet elvárná. A növekedés minden tényezőjéről igazolható, hogy kimerülőben van. A beruházások két és fél éve csökkennek, a munkanélküliség nő, a kutatásra és fejlesztésre a GDP 1%-át se költjük, új cégek nem jelennek meg a tőzsdén, új külföldi beruházó, úgy tűnik, gyakran csak a kedvezményekért jön. Ez nem az automatikus fellendülés képlete...

A közgazdasági elméletből azt is tudjuk, hogy hacsak az államháztartás hiánya nem szűnik meg, vagyis az állam a megtakarítások felélőjéből nem válik maga is megtakarítóvá, akkor az elmúlt évek – az idén már 71% körüli- adósságának kiszolgálása jelentős összegeket/nagyságrendjében 1200 Mrd Ft-ot/emészt fel, ami mondjuk az MTA 36 Mrd-os költségvetéshez képes nem jelentéktelen tétel. Ez tartósan és jelentősen csak akkor csökkenhet, ha új adósságok nem keletkeznek, mert a kamtszint gyors és erőteljes csökkenésének a nemzetközi irányzatok ellene hatnak. Fontos lenne a lakosság – az MNB 2007 májusi elemzése szerint igen lendületes, már már aggasztó- eladósodásának megállítása is. Hízen megtakarítás nélkül nincs beruházás és növekedés sem.

Mivel a fenti követelményeket számszerű javulásra fordító kormányzati elképzelések, amelyek törvényekben is megjelenének, nem ismeretesek, jogos lehet a rögtönzések folytatódását alapesetnek tekinteni. Ez ugyan nem vezet „megélhetési válsághoz” vagy épp társadalmi robbanáshoz, de a növekedés bekövetkeztét és az egyensúly tartós javulását egyaránt kevésbé valószínűsíti. Ekkor pedig az államháztartási hiány elfogadható mértékén dolgozóknak ismét az elmúlt évek fegyveréhez, a találékonysághoz kell nyúlniuk. Újabb és újabb bevételi címeket és kiadási megvonásokat kell kiötleni, nyílt és rejtett módokon. Vagyis a szabályok kiszámíthatatlansága kiszámíthatóan előre jelzhető.

Nem kívánok defetista álláspontra helyezkedni, és a feladat megoldhatatlanságát sem ecsetelném. Miközben az elmélet ad hasznos és jóléti demokráciákban is használható fogódzókat arra, hogy miféle átalakítások jelenthetnének kiutat, ezek megvalósítására rendszerint az új kormány megalakulását követő 12-15 hónap alkalmas csupán. Úgy tűnik ez az idő lejárt, s bármi is az oka, a fentebb érzékeltetett mértékű tartós javulást megalapozó lépésekre- a szándékok kinyilvánításán túl - nem került sor.

A vállalkozások jövője szempontjából tehát a következő ellentmondással számolhatunk. A kormányzat- külső szemlélő által nehezen magyarázható- felhevült sürgetettség-érzésében számos változtatást indított el. Az ezt megalapozó veszteségelemzés, illetve az új lépések várható költség/haszonelemzését tartalmazó hatástanulmányok azonban vagy nem készültek el, vagy nem bizonyultak megalapozottaknak. Szinte minden területen csak az ellenállás és a bíráló hangjait hallani. Márpedig demokráciában és piacgazdaságban felülről átalakítani – szemben a katonai puccsal- csak akkor lehet, ha az érintettek és a szakmai véleményformálók többsége e változást legalább elvileg támogatja. Nehezen érthető, miként indulhatott el az egészségügy átalakítása, ha a célállapotot jelentő vegyes biztosító modellt a kormányerők egymás közt is csak 2007 májusára fogadták el, az ellenzék és a szakmai érdekképviselők bevonása, megnyerése érdekében pedig ismereteim szerint

kísérlet se történt/ld dr.Molnár Lajos volt egészségügyi miniszter interjóját az ÉS 2007/14.számában/.

Rövidre fogva: a helyzet megoldható, de nem bármiképp, bármiáron és bármi módon. Alapos elemzések és társadalmi párbeszéd egyfelől, az érvényes törvények betartása- például a nagy adósok vagy a közkiadások mértéke esetében- másfelől hozhatna tartós javulást. Mivel azonban ezt inkább javasoljuk, semmint előre jelzhetőnek véljük, prognózisunk alapesetként a kormányzati és különösen a pénzügyi területet érintő rögtönzések továbbélésével, esetleg erősödésével számolhatunk 2008-2009 során is.

Csaba László
közgazdász, egyetemi tanár